

Práce, která shrnula výsledky nejen archeologického, ale i historického, uměleckohistorického a onomastického bádání o středověké vsi na Slovensku sepsal přední znalec této problematiky A. Habovštiak. Kniha je pojata vskutku široce a vyčerpávajícím způsobem. Po úvodu, dějinách bádání a rozboru pramenů a metodologie přistoupil autor k vesnici, jejíž vývoj sleduje již od velkomoravského období. Velká pozornost je věnována přírodnímu prostředí a jeho změnám. V kapitole věnované tvaru a velikosti vsí mohl autor navázat na výsledky výzkumů českých, moravských a maďarských archeologů. Na Slovensku jsou zatím k dispozici především prameny pro období od 17. stol. S bohatou dokumentací jsou předvedeny i jednotlivé součásti středověké vesnice — domy, hospodářské budovy, studny, ale i výrobní objekty jako dehtařské jámy, hrncířské pece a hutnické objekty. K přednostem práce patří i to, že se nesoustředila jen na poddanské usedlosti, ale vesnici chápe jako složitý organismus feudální společnosti. Nedílnou součástí mnoha vesnic jsou proto sídla drobné venkovské šlechty — hrádky, dvorce s obytnými věžemi, kúrie a kaštiele. Jestliže hrádky jsou na Slovensku známy zatím především z povrchových průzkumů a menších výzkumů, respektive výzkumů dosud nezpracovaných, pak pro podobu dvorců máme k dispozici archeologicky zkoumané lokality. Především se jedná o dvorec v Ducovém z přelomu 9. a 10. stol. a dvorec na zaniklých Zalužanech z druhé poloviny 13. a 14. stol. Také podoba kúrie je známa díky archeologickému výzkumu zaniklé vsi ve Svinici a Parížovcích. Velmi výrazný je přínos slovenských archeologů pro výzkum vesnických kostelů. Archeologicky jich bylo zkoumáno několik desítek. Jednalo se jak o rotundy, tak i o kostely podlouhlého půdorysu. Cenné jsou zvláště poznatky o stavebním materiálu a technologii stavby kostelů. Souvislost s vesnickými kostely mají i hřbitovy. Velmi důležité je, že autor věnuje pozornost i takovým otázkám jako je ohrazování vesnic, plužině, cestám a hranicím katastru. Zvláštní část práce je věnována zaniklým vsím. Nodostatek celkového soupisu zaniklých vsí na Slovensku vyvažuje A. Habovštiak důkladným studiem zaniklých vsí na území bývalé Tekovské župy, pro nějž byl vypočítán kvocient zániku vsí 20,3 %, což je v porovnání s odhadovanou situací v celých Uhrách (10 %) hodně, ale při srovnání s údaji z jiných území, např. Spiše (49 %), nikterak nepřekvapuje. Zdá se, že příčiny zániku vsí na Slovensku byly v podstatě tytéž, jak uvádí I. Szabó pro celé Uhry — působení hospodářskospolečenských činitelů, místní rozbroje, nesnesitelný útlak poddaných a živelné pohromy, event. cholera a válka. Podstatnou část knihy tvoří katalog mnohdy doplněný plány (u některých bohužel chybí měřítko).

Celkově lze knihu A. Habovštiaka hodnotit velmi pozitivně. Shrnula výsledky výzkumu středověké vesnice na Slovensku, ukázala velký přínos slovenských archeologů při výzkumu středověké vesnické architektury a naznačila perspektivy dalšího výzkumu.

Josef Unger

B. Polla, **Košice. Krásna**. K stredovekým dejinám Krásnej nad Hornádcom, Košice 1986. 376 s., 146 obr., XXVI tab., ruské a německé resumé.

Kniha vyšla v řadě Fontes Ariheologického ústavu Slovenského Národného múzea v Bratislavě jako VIII. svazek. V knize jsou zpracovány výsledky archeologického výzkumu na místě zaniklého benediktinského kláštera v Košicích-Krásné nad Hornádcom. Hned v úvodu je třeba ocenit pohotové zpracování výzkumu, který probíhal v letech 1971—1981.

Zkoumaný klášter byl nejstarším klášteřem na Slovensku a už z tohoto hlediska je jeho výzkum záslužným činem pro objasnění středověkých dějin východního Slovenska.

Po úvodních slovech podal B. Polla výklad o dosavadních výzkumech klášterních objektů na Slovensku, o geografické poloze Krásné a o metodě výzkumu. Hlavní přínos práce je obsažen v kapitolách IV a V, v nichž autor podrobně popsal nálezovou situaci v jednotlivých objektech zachycených archeologickým výzkumem a provedl zhodnocení nálezového souboru. Jaký je tedy hlavní přínos archeologického výzkumu na této lokalitě?

1. Nejstarší nálezy pocházejí z eneolitu a svědčí o osídlení v pravěku.